

Emil Smrž

Panský mlýn v Soběslavi

(Podle zápisků + řed. Jos. Lintnera).

Jihočeský sborník historický ročník I. (1928)

Do textové podoby převedl

www.antikvariat.tabor.cz

antikvariat@tabor.cz

Za Bechyňskou ulicí v Soběslavi při řece Lužnici stojí „Panský mlýn“, jehož nynějším majitelem je p. Josef Steinigr. V prvotních dobách jeho vzniku říkalo se mu „Velký mlýn“.

Vznikl brzy po založení osady.

Ve 14. století byly v Soběslavi mlýny dva: „Velký“ nad řekou Lužnicí a „Městský“ na stoce městem protékající. Platilo se z nich do komory panské ročně 24 gr.¹⁾

Při Velkém mlýně měli soukeníci valchu. Kráječ suken Heřman věnoval roku 1395 (24. března) soběslavskému faráři Vítkovi ze Želče 1 kopy platu na Velkém mlýně, zato však měly být o suchých dnech slouženy zádušní mše s vigiliemi za něho a jeho ženu²⁾.

Heřman byl asi majetníkem Velkého mlýna. Brzy pak přišly války husitské, které ve zdejších kraji dlouho bouřily. Táborité několikrát oblehli Soběslav, dobyli ji a zpusťovali. Jaké osudy v těch dobách prožil Velký mlýn, není zapsáno nikde. Táborité zmocnili se Ujezdu Nedvědickeho, Soběslav zůstala rožmberskou, ale hned za Velkým mlýnem rozkládalo se panství tábořské. Tehdy byly vrchnosti také vlastníky tekoucích vod, jakož i všech práv vyplývajících z tohoto vlastnictví. Z majetku toho činily hojná obdarování. Rožmberkové, jako vrchnost v Soběslavi, darovali obci řeku Lužnici od malé říčky farářské až do jezu Velkého mlýna a podjezí všecko až do mostu starého, kdež stály ploty na lukách svákovských, panství tábořského³⁾.

Obec sice pronajímala rybářům lov ryb v řece, ale dovolovala, aby měšťané i mlynář z Velkého mlýna svobodně lovili v tůních v podjezí. Na to je svědectví pamětníků z r. 1525 před purkmistrem vydané a do knihy služebností domovních zapsané:

„Jakub Mráz, rodilý z toho mlýna, vyznal, že v paměti má přes 50 let, že vrata v jezu byla vazní na 3 chobotně a tu otec jeho že pustil vodu tudy, kdy chtěl; 2 vrši v podjezí že bez překážky kladli, v pátek dopoledne sám druhý se sakem v podjezí lovil, a kteráž tůně vobří (bobří) jest při mezi řeky tábořské, že tu v té tůni, kdo chtěl, svobodně lovil. V tůni nad mlýnem „Žákovské“, také, kdo chtěl, svobodně lovil.“

Bárta Bobrů, jsa v držení té řeky již 40 let, vyznal, že mlynáři v pátek loviti nebránili, 2 vrše klásti, v tůni pod mostem i Žákovské, i pod lúsy a v tůni nad vrchy, v které kámen jest, a v Vokuhlé tůni v Tobolkách, i kdež Solinský rybník jest a pod rybníkem loviti žádnému nebránili, věda, že jest to obecní. A nemá mlynář rybáři překážky činiti v podjezí a rybář mlynáři.

Mikuláš Drdáček vyznal, že má v paměti od 80 let za Jana starého rybáře, že v tůních sousedé svobodně lovili, ano i trávu v nich sekali. Jednou vznesl Jan rybář žalobu panu Vítkovi starému, purkrabí choustnickému, na nějakou překážku, kterou mu sousedé učinili. Pan Víta přijel, purkmistr a konšelé mu tu svobodu oznámili, a Jan rybář nic nemohl obdržeti.

Podobně vyznal Velek mlynář, jsa na tom mlýně s Petrem, otcem svým; a Ondřej Smola dosvědčil, že Jan rybář mnohokrát říkával: „Lovte, jen mi v řece nepřekážete!“ I Jiřík, starý valchář v tom mlýně, od 40 let v paměti své má, že vrata byla vazní na 3 chobotně, a Jan Kloud vyznal též, že rybáři ryb dávali, když k nim s prosbou přišel. Tůně Žákovská nad jezera měla své jméno podle soběslavského souseda Petra Žáka, který učiniv dne 12. listopadu 1458 poslední pořízení o statečku svém, odkázal 14 zlatých uherských na okna jako na kruchtě jsou ke škole za kostelem, 2 kopy grošů na ztvzení střechy kostelní, 1 kopy na opravu školy soběslavské, 1 kopy chudým žákům na maso, 10 zlatých uherských na sukno chudým, 8 zlatých na domek malomocných 2 kopy na lázeň zádušní, a jiné ještě dobročinné odkazy ustanovil⁴⁾.

Velký mlýn byl v té době opravdu velký. Měl 5 složení a na ně vždy dosti meliva, na stoupách kroupy tloukli z ječmene. Les vozili sem k pile, kterou si dal Mikuláš mlynář (asi r. 1520) znovu sroubiti od mlynáře svákovského, zručného sekyrníka. Soukeníci soběslavští váleli sukna na valše při Velkém mlýně a sladovníci mleli tu slady pšeničné a ječné.

R. 1499 v srpnu stavěl mlynář nové slupy se souhlasem obce, která sama dala 13 grošů na pivo při lítkupu, když mlynář s tesáři smlouvu dělal⁵⁾. Také kamének na semeneč byl pořízen za mlynáře Mikuláše. Když obec asi r. 1540 rozdělila dědiny bývalé vsi Lhoty nad Lejčím⁶⁾, kterou r. 1480 koupila od panů Bohuslava Ojře z Očedělic a Zobořta (Sebalda) Tetoura z Tetova, a měšťané si dílce vespolek rozlosovali, zakoupil mlynář z Velkého mlýna 3 lúsy po 20 groších bílých nad rybníkem Obloukem a též za 22 gr. jeden lús pod Račí horou; ale ten byl potom dán Bartošovi Kuželkovi jako odměnou, že, po jeho lúsu byla vykopána stoka z Potočného rybníka. Uroků z lúsů bylo po 2-3 groších.

Havel mlynář získal zakupem též dědinu obecní na Petříně podle cesty jdoucí k Čerazi⁷⁾.

Ke mlýnu náležela protější zahrada; vedle ní směrem k mostu byly trávníky, jeden Marty Makovcové a druhý pana Václava Dvoreckého z Olbramovic, jenž koupil též trávník od Václava pekaře od Tábořské brány, dále pak bylo několik zahrad za pazdernou až k mostu.

R. 1499 tu neděli po sv. Kateřině Marta Makovcová dala na světlo k záduší sv. Petra a Pavla jmenovanou louku svou a pan Václav Dvorecký přidal k tomu svůj trávník vedle. Tyto zádušní pozemky najal Petr Račman na 16 let a za to měl ročně platiti „na lampu“

¹⁾ Truhlář: Urbář rožmberský.

²⁾ Archiv Soběslavský I. AL. 9.

³⁾ Archiv Soběsl., kniha zakupů z r. 1540.

⁴⁾ Archiv třeboňský I. B. 5AE 42.

⁵⁾ Arch. Soběsl. Ú 1499.

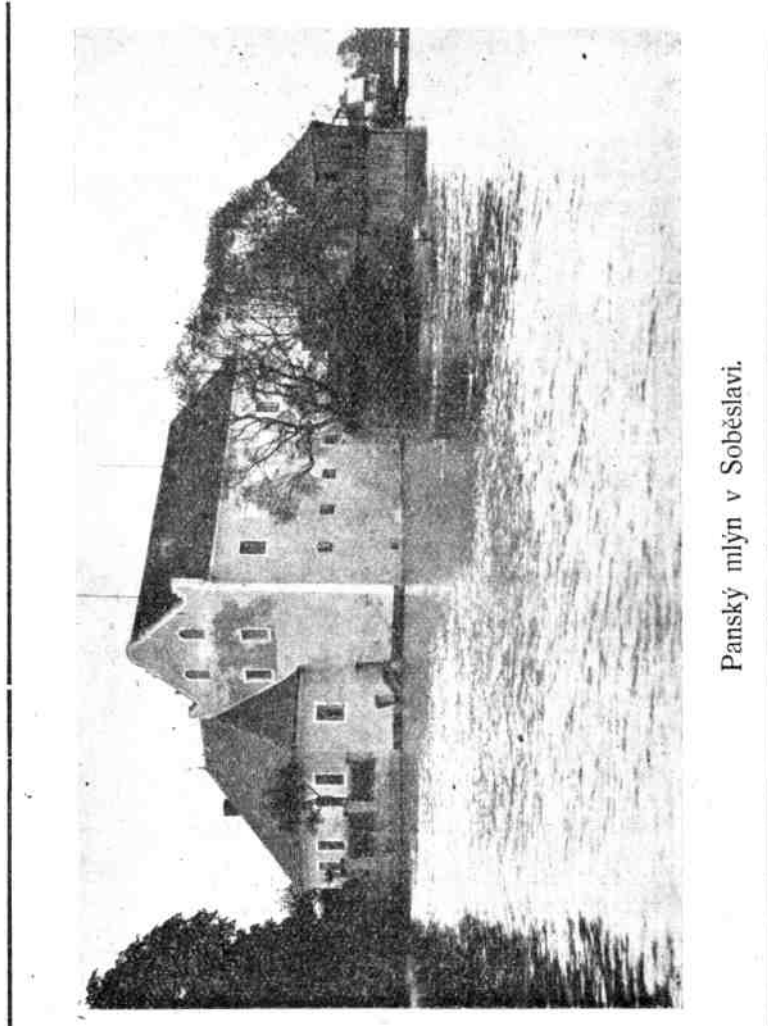
⁶⁾ Nyní pole „ve Lhotách“.

⁷⁾ Urbář soběslavský.

do kostela (za olej) 75 grošů. Tuto zádušní louku — „Zádušnici" — koupil později mlynář z Velkého mlýna⁸⁾.

Nejstarší zprávy o majitelích Velkého mlýna sahají do roku 1475.

Jakub Mráz, majitel domu „v koutě" na náměstí, narodil se v tom mlýně kolem r. 1465. Později připomíná se tu Petr Velek, jenž asi roku 1515 prodal Velký mlýn za 314 kop Mikuláši mlynáři s těmito právy: vrata v jezu jsou vazná na 3 chobotně, 2 vrši v podjezí, po celý rok může mlynář klásti okolo pily nebo hladiny a každý pátek dopoledne sám druhý smí lovit. Tak toho Velek sám užíval a tu svobodu koupil.



Panský mlýn v Soběslavi.

Roku 1526 rovnal se Mikuláš mlynář s Velkem o peníze, a tu bylo sečteno, že Mikuláš zůstává Velkovi dlužen 44 kop.

Z knihy služebnosti domovních dovidáme se, že na témž mlýně hospodařil Havel mlynář, jenž r. 1540 rozděloval lůsy obecní na Petříně a za tu práci dostal od obce k svému koupenému ještě jeden lůs zdarma⁹⁾. V téže knize jest pak uvedeno, že Havel mlynář prodal svůj mlýn Mikuláši mlynáři za 314 kop, v kterémžto zápisu pak stanoví se povinnost úroku 1 kopy do komory pánů z Rožmberka a práva mlynářova, jak byla r. 1525 svědectvím pamětníků stvrzena.

⁸⁾ Archiv Soběslavský, kniha gruntov. zápisů A

⁹⁾ Urbář soběslavský.

Roku 1547 zemřel Mikuláš mlynář a Barbora vdova se svolením svých dětí Jana, Martina, Jakuba, Petra a Kateřiny prodala v pondělí po sv. Víte synu svému Matějovi mlynáři za 510 kop mlýn i s tím, co ke mlýnu přísluší: kameny, oškrdy, palice a sochorem i též co k pile náleží, a potom 3 lúsy v obecních dědinách, 2 lúsy na Petříně, zahrady obě: spodní vedle mlýna a svrchní proti mlýnu vedle ohrazené louky „Žádušnice“, 2 koně s orudím, vůz, pluh, brány, 2 krávy, prase, 10 slepic, jeden řetěz veliký a druhý malý naper, dvě sekyře, jedna široká a druhá hlavatá, 5 nebozízův, almárka a stůl ve světnici, les tesaný i netesaný, kotel, stolice řezací s kosou, brus točící, 2 kosy k sečení, železo kosám klepatí, 2 vidly hnůj kydati.

Mezi bratřími bylo též vyjednáno: na pilu, kterou otec zjednal od mlynáře svákovského, co se nedoplatilo, aby se ze všech dílů zaplatilo, i kováři. Kamének na semenec, který jejich otec koupil od Jíry mlynáře, ten aby též ze spolka byl zaplacen.

Obilí oseté při mlýně jest z polovice matere a druhá půl Matěje mlynáře. Jinak se všichni dohodli před rychtářem, že se o 3 lúsy v obecních dědinách a o ostrovy u Čejnova rozdělí, ale mají prve Matěje pobídnouti, chtěl-li by je koupiti, aby od mlýna odtrženy nebyly.

Co se dotýká Žádušnice, ta buď po smrti matky jejich Barbory, která ji drží, se svolením konšelů prodána, o peníze pak se mají děti podělit.

Nábytek všechen shora vyčtený bude Matějův, chyba kladiv; o ta se mají bratrsky smluviti. A kdyby Matěj mlýn prodával, tehdy je povinen bratřím oznámiti, zdali by který chtěl v ten trh vstoupiti.

Roku 1552 ve čtvrtek po sv. Dorotě prodal Matěj mlynář panu Prokopu Klenovskému ze Ptení za 628 kop ten mlýn s valchou, pilou, se slupí*), se šlejferami, jež tu býti mohou, se štěpnici proti mlýnu v té ohradě též proti mlýnu a ve ohradě kus louky, jak meze ukazují, na které louce soukeníci k Božímu Tělu, když s procesí chodí k té slavnosti mají svobodu síci a hned po nich též svobodu mají krejčí a knapi v oktáv Božího Těla trávu síci a co po nich zůstane, to se k mlýnu sklídí; též 2 lúsy, kteréž leží jeden k Čerazi jdouc podle cesty a druhý proti mlýnu podle luk. Chléb na prodej se může z tohoto mlýna svobodně péci.

Matěj mlynář předal též panu Klenovskému list Oldřicha z Rožmberka, svědčící na úrok berní.

Pan Klenovský dal Matějovi závdavek 190 kop.

Nový mlynář, kupuje mlýn, počítal podle slibů Matěje mlynáře na velký zisk, ale zklamal se. Urozený mlynář měl tu samé nevěle, nejprve se sladovníky soběslavskými, pak s Matějem mlynářem, nato s obcí soběslavskou a nakonec prodal mlýn.

Mletí sladů bylo od starodávna výhradním právem Velkého mlýna, ale sladovníci chodili nyní jinam mlít. Jsa tak zkracován, žádal Prokop Klenovský náhrady od Matěje mlynáře, jenž mu mlýn s tím právem prodal. A když se nedohodli, podal Klenovský panu Vilémovi z Rožmberka, vrchnosti soběslavské, obšírnou stížnost.

Jednání trvalo dlouho.

Vilém poslal stížnost právu soběslavskému, to vyzvalo Matěje mlynáře, aby odpověděl. Odpověď jeho poslali Soběslavští Jeho Milosti do Třeboně. Vilém z Rožmberka pak poručil konšelům soběslavským 29. listopadu 1552, aby položili před sebe oběma stranám rok, přísluší-li též mlýn k právu soběslavskému, ne-li, mají tu při opět předati do Třeboně.

Soběslavští pak skutečně vznesli na Jeho Milost, aby sám rozsoudil.

Pan Vilém uznal takto za právo:

„Poněvadž se z svědků vyhledalo, že Matěj mlynář při trhu sliboval Prokopu Klenovskému, že všichni sousedé soběslavští povinni jsou v tom mlýně slady mlít a jestli by v tom mlýně nesešel, tedy že ten soused povinen jest od mlení držiteli toho mlýna zaplatiti, že prý je to na rathouze zapsáno, ale zápisu neprokázal, i povinen jest Matěj mlynář Prokopovi nahraditi, co se koli jinde sladů semlelo. Při tom sousedé soběslavští doznali, že někdy podobné usnesení bylo a tu se podvolili, že v tom mlýně mlít budou, ale majitel má se zachovati jak od starodávna, koně má chovati, slady do mlýna a ze mlýna voziti za 2 gr. míšeňské, od mlení bráti 9 peněz, kdyby mlynář mlel a 10 peněz od kamene; kdyby však soused sám slad do mlýna zavezl a odtud odvezl a sám mlel, tu nebude povinen dáti než od kamene 10 peněz.“

Rozsudek tento poznamenal rychtář Jiřík Roubík v knize rychtářské r. 1552 v sobotu po sv. Lucii a r. 1553 po sv. Martině zapsán byl slovo od slova v knize služebností domovních.

Ale tím nebylo nic napraveno.

*) Podlouhlá nádrž na chytání ryb.

Matěj mlynář nenahradil Klenovskému škody, sladovníci nemleli ve mlýně. Klenovský neskládal Matějovi a jeho příbuzným verunkův (ročních splátek) a nic na mlýně a na valše nespravoval, čímž poškození též soukeníci.

Vilém z Rožmberka radil tudíž Soběslavským, aby obec sama koupila Velký mlýn, pro ni tak výhodný, neboť při líčení pře poznal, že by byl Klenovský snad dobrým úředníkem, ale dobrým mlynářem městským že nikdy nebude.

Sporům nebylo konce.

Dne 1. listopadu 1553 stěžoval si Klenovský panu Vilémovi, že mu Matěj mlynář posud krátko činí a Soběslavští že mu podávají 50 kop dosti posměšně, místo aby s ním podle rozkazu Jeho Milosti jednali o mlení. Klenovský prosí tedy znovu pana Viléma o dopomoci práva.

Hned druhý den (2. listopadu 1553) poslal pan Vilém suplikaci Klenovského do Soběslavě, nařizuje, aby některého přísežného mlynáře měli na snadě a též aby Matěje mlynáře objednali k roku, neboť se Vilém chce sám v Soběslavi zastaviti a tu při srovnati.

To se také stalo.

Pan Vilém byl v Soběslavi a učinil výpověď mezi Prokopem Klenovským a Matějem mlynářem o trh Velkého mlýna a dne 22. listopadu 1553 poslal z Krumlova Soběslavským znění té výpovědi dvojmo¹⁰⁾.

Dne 5. prosince t. r. byl pan Vilém na Želči a Klenovský zajel si k němu. Jednaje pak tu s úředníkem páně Mikulášem Humpolcem nabídl se, že by mlýn chtěl prodati. Vilém z Rož. oznámil to hned Soběslavským a radil, aby tu při již skoncovali a s Klenovským o koupi mlýna se shodli, že tu běží o obecné dobré.

Ještě jednou (17. ledna 1554) žaloval Klenovský na právu soběslavském, že mnoho sladu bylo jinde semleto a že Matěj mlynář mu posud nenahradil škody, tím způsobené¹¹⁾.

Když ani žalobami, ani přátelským podáváním nemohl Klenovský smíru dosíci, prodal v sobotu po svatém mistru Janu Husi 1554 Šimonovi Kratkovi, mlynáři z Benátek, Velký mlýn za 728 kop, na něž přijal 300 kop závdavku.

Prokop Klenovský pak se stal úředníkem panským v Týně nad Vltavou.

Později však v zápisech shledáváme, že verunky za mlýn kladl Jakub mlynář z Velkého mlýna. Jelikož však zápisu trhové smlouvy není, možno souditi, že Jakub mlynář tohoto mlýna nekoupil, nýbrž že se do něho přiznil.

Roku 1555 přijal verunk Prokop Klenovský,

1561 Kateřina, vdova po zemřelém Matěji mlynáři,

1565 táž Kateřina, provdaná za ševce Víta.

R. 1567 platil verunk rožmberský písař Jan Agnický na místě Jakuba mlynáře, z čehož lze souditi, že též úředník vyjednával nebo již vyjednal koupi mlýna pro pana Petra Voka z Rožm., nové vrchnosti soběslavské.

Na den 14. září 1565 pozval pan Vilém z Rožmberka mladšího bratra svého Petra Voka na Jindřichův Hradec, chtěje ho podílem a slušným opatřením obdařiti. I smluvili se tak, že pan Vilém postoupil Petru Vokovi v okolí našem panství choustnické s městem Soběslavi a Želeč, vymíniliv si právo podací k fám¹²⁾.

Petr Vok zařizoval se na svém panství a pro pohodlí svého hospodářství koupil od Jakuba mlynáře Velký mlýn. Nový majetník uvedl hned mlýn do pořádku, zjednav na opravu Jíru tesaře. K pomoci přivzal též Soběslavské, žádaje jich listem daným 10. června 1568 v Želči, aby dali ke mlýnu odvéztí les, co by ho Jíra tesař potřeboval, neboť prý bude mlýn také jim k užitku.¹³⁾

Jakub mlynář zůstal na mlýně jako mlynář náhlebný a vedlo se mu dobře. Před tím býval často v nesnázích a klín klínem vyrážel. R. 1557 prodal Soběslavským 175 kop peněz svých sirotčích na mlýně Hronovském pod Veselím za pouhých 90 kop. Od soukeníků soběslavských vydlužil si 50 kop na 5% úrok a to tak, že mu budou platiti od valchy ročně místo 5 kop pouze 2 a půl kopy, ale mlynář že je povinen valchu na svůj groš opravit, dokud by dluhu nezaplátil. R. 1572 byl dluh zaplacen¹⁴⁾.

Pokud byl mlýn v majetku pana Petra Voka z Rožmberka, není o něm zpráv, jen tolik se ví, že mu lidé přezděli „Panský mlýn“ a to jméno má dodnes.

¹⁰⁾ Archiv Soběslav. II. L. 1553. 11) Archiv Soběsl. II. L. 1554.

¹²⁾ Březan: Život Petra Voka.

¹³⁾ Arch. Soběsl. II. L. 1568.

¹⁴⁾ Arch. Soběsl. Kniha smluv C.

R. 1592 zemřel pan Vilém z Rožmberka a Petr Vok stal se pánem rozsáhlých statků a vladařem domu rožmberského. Staral se pečlivě o své poddané. Když se rozneslo, že chce prodati panství Bechyňské, Zelečské a Choustnické, usnesli se přední měšťané soběslavští, primátor Řehoř Smrčka, Šebestián Roubík a městský písař Tomáš Netolický, že budou J. M. žádati, aby Soběslavským prodal některé vesnice poblíže města se vším příslušenstvím a také něco lesů. Oni dobře pochopili, kdyby se v bezprostřední blízkosti města rozkládalo panství jiné, že by nemohli z města nikam, než na cizí grunty.

O středopostí 1593 dali jmenovaní měšťané sezvoniti všechnu obec města na radnici a tu přednesli svůj úmysl. Obdrželi plnou moc, aby mohli vyjednávat. Proto když v pondělí po Všech Svátých přijel J. M. z Krumlova na Bechyni, vysláni byli k němu Smrčka, Jáchym Konvář a Vavřínek Holub, aby s pánem ústně jednali.

„Jeho Milost se laskavě k nim měl a zakázal se, kdyby chtěli všechno bývalé panství Tábořské a Choustnické koupiti, že by jim ho rád dopřál. Hned také poručil, aby byla registra na ty vesnice sepsána a obci města Soběslavě odeslána, což se stalo r. 1594 po oktávu sv. Tří králů.

V pondělí po neděli Devítíku 1594 vydaly se osoby od obce zvolené na Krumlov, kdež na základě register těchto o statek tržily a trh dokonaly ve středu po sv. Valentinu touto smlouvou:

„Léta páně 1594 ve středu po památce sv. Valentina stala se smlouva trhová dobrovolná, celá a dokonalá mezi J. M. vysoce urozeným pánem, panem Petrem Vokem z Rožmberka prodávajícím s jedné a opatrnými purkmistrem a konšely i vsí obci města Soběslavi kupujícími s strany druhé a to taková, že jest jmenovaný J. M. p. Petr Vok z R. prodati ráčil poddaným svým Soběslavským dvory poplužní s poplužím : ve vsi Klenovicích a při něm u řeky ovčím, též dvůr ve Skalici, s mlýny dvěma, jeden slově Velký u města Soběslavi se všemi svršky a nábytky p ř i týchž dvořích, ovčinech a m l ý n í c h, s dědinami, lukami, štěpnicemi, zahradami, s chmelnicí, s pastvištěmi a průhony, což k těm dvorům, ovčínům a mlejnům přináležitého jest s řekou Lužnicí počna pod městem Soběslavi až do řeky Maškovské s plným právem a celým panstvím i se vším a všelijakým k těm dvorům, ovčínům, vesnicím a mlýnů m od starodávna bez zmenšení příslušenstvím, v těch mezích a hranicích, v nichžto nadepsané dědictví záleží a tak, jakž jest toho sám osobně JMt pán v držení a užívání býti ráčil, nic tu již dále na tom všem sobě ani dědicům a budoucím svým nepozůstavuje, a to za cenu 20.000 kop míšeňských“

Příslušenství, od starodávna ke mlýnu náležející, popisuje se i s udáním ceny v registru, jež vydal J. M. ke smlouvě trhově takto:

„Velký mlýn u města Soběslavi na 5 kol a šestý stoupy, při něm slup; dostatek meliva bývá. Užitek roční do 175 kop. Cena 4200 kop¹⁵⁾.“

Ve mlýně se opět všechno opravovalo. Nejprve hranice mlýnská. Ještě toho roku 1594 v květnu smluvila obec s Jakubem mlynářem dílo nové hranice. Při lítkupu vypili 2 pinty vína za 32 gr. Dříví na hranici bylo zjednáno v lesích tábořských a chlebovští sedláci je přivezli k mlýnu. Sedláci řípečtí dovezli z Karvánků na Zmrhal špalky na prkna rozřezati.

R. 1594 byla opravena též valcha. Starý kámen, smelek, prodala obec za 1 kopy 5 gr. a v Praze koupila nový kámen mlýnský za 3 kopy 15 gr. Sedláci jej přivezli z Prahy v únoru 1595.

24. července 1595 opět se muselo zastaviti mletí, neboť hranice padala, i bylo potřebí staré zdi vybořiti a pod palečnicemi koly podval podezdíti. Zedníci vycvikovali hranici, vybilili mlýn a udělali štětí nad koly. Pokrývači Mikuláš Břečka s Kurctíkem pokryli mlýnský krov háky a prejzy.

Přestavba prováděla se nejspíše podle rady mistra Václava, co mlýny vyměřoval, jenž byl v únoru 1595 pozván do Soběslavi, aby obecní mlýny přehlédl. Téhož roku i vnitřní zařízení opraveno. Mlynář Jakub dovezl předělati do hamru vřetena a pánvice a z Černovic koupeny byly 2 mlýnské kameny za 19 kop a nový spodek za 6 kop. Mlynář ty kameny pak vykroužil. Také nové stoupy byly zhotoveny. R. 1597 zjedнала obec tesaře Matěje Huřapu na udělání trojích vrat u mlýna „Panského“. R. 1627 byly zakoupeny na pilu nové stroje.

Hospodářství mlýnské, příjem i vydání, vedla obec na svůj účet, k mletí zjedнала si mlynáře náhlebného, jenž byl povinen zachovávat ve mlýně obvyklý řád mlýnský. Mlynář i čeled' jeho měli správně s mlecí jednati a hodnou mouku jim v spravedlivé míře navraceti. Ze strychu obilí dávala se měřička, tedy šestnáctina měřičného a ode mlení po 2 peněžích bílých (4 míšen.) Na měřičné byla ve mlýně truhla. Co se vymlelo, to mlynář na vrubech poznamenal. Každý týden v sobotu přišel písař obilní do mlýna, vymleté obilí v truhle sesuté s mlynářem přeměřil a na vrubech převruboval a ty vruby potom k počtem svým (účtům) položil a s registry obilními srovnal.

¹⁵⁾ Arch. Soběsl.: Jmění

Registr mlýnský r. 1595 spravoval měšťan Štěpán Knobloch, jsa úředníkem obilním. Kolik čeládky náhlebné směl mlynář chovati, bylo přesně ustanoveno. Mlynář měl dbáti o bezpečnost ve mlýně a povalečův tu netrpěti. Smetiprach (prášek) měl pilně prachy smetati, aby jich jini neroznesli. Mleč mléči neměl škoditi, sice by byl jak od starodávna trestán podle velikosti skutku. Mlynář měl dáti bedlivý pozor na jez, zvláště když ledy šly a každou škodu, dříve než vzroste, opravit, neboť pak by třeba některé sto nestačilo na to, co se mohlo včas několika kopami spraviti¹⁶⁾.

Jez se měl v prsech každý rok těžkým rumem zarumovati. Menší opravy ve mlýně měl mlynář sám bez platu dělati, co by však nového udělal, to mu bude nahrazeno¹⁷⁾. Co všechno obec z mlýna vytěžila, bylo dosti značné. Hlavní příjem bylo vejmelné (měřičné). Od sv. Jiří 1595 do sv. Havla t. r. bylo vzato měřičného žita 54 strychů 3 věrtele; od Havla 1595 do Jiří 1596 ... 96 strychů, dohromady 149 strychů 3 věrtele. Z toho dostal Jakub mlynář za práci po měřici ze strychů, tedy 9 strychů 1 věrtel, ostatek prodala obec pekařům na chléb nebo dala řemeslníkům za dílo. Pšenice se vymlelo v tom roce, což se na vrubech poznamenáno našlo, 45 strychů, z nichž vzal mlynář na svůj díl 3 strychy, něco dostala čeládka do dvora klenovského na posvícení a zbytek poslán na sladovnu Knoblochovic a Matějovic. Ječmene se vydělalo 10 strychů; z toho neměl mlynář nic, než všecko užito bylo pro Čeládku na krupky tlusté a drobné a řemeslníkům za práci. Ovsu bylo vyměřeno 1 strych měřičného.

R. 1596 bral Jakub mlynář místo obilí měřičného raději peníze, od strychů po 6 groších a měřičné všechno nechal obci. Prachy mlýnskými byli krmeni vepř; za rok jich bylo vykrmeno 18.

Soukeníci zaplatili r. 1595 z valchy 4 kopy 1 groš.

Od mletí sladů bílých platilo se mlynáři po 14 groších a od ječných po 18 groších, z čehož si mlynář 6 grošů ponechal, ostatek odvedl obci.

Příjem mlynářův možno vypočítati takto: mlynář dostal z výmelného po měřici ($1/16$) ze strychů pšenice a žita (z ječmene a ovsu nic) nebo na penězích po 6 groších, což v půl létě činilo tak 12 kop. Od mleců přijímal po 2 penězích bílých ze strychu a z každého sladu (na 1 várku) po 6 groších. Mlynář mohl si vykrmiti několik vepřů mlýnskými prachy. Jakub mlynář dostával prachy zdarma, ale nástupce jeho (1598) Jeremiáš musel dle nájemné smlouvy dáti 12 kop za to, že si směl vykrmiti 4 vepře.

Za války třicetileté sešel mlýn na stavbách i na hospodářství, zvláště častým, třeba dočasným pobytem vojska.

Táhlo-li vojsko, vložila obec do mlýna salvu quardii (několik hlídačů), aby vojáci mlýna nevypálili. Po bitvě u Jankova byl poslán na salvuquardii do mlýna Ondřej Förster, bývalý voják a 4 dni tam zlé vystáti musil¹⁸⁾.

Po válce 30leté nastal sice klid, ale byl to klid ledový. Vládl tu duch plný přísnosti, ale prázdný lásky k národu. Všeho se dotýkal dech smrti. Hynulo hospodářství, hynula živnost. Průmyslu a obchodu nedostávalo se peněžitých prostředků. Sedlák zbaven jsa potahu i nářadí nemohl se vzpamatovati ve svém hospodářství, daněmi a robotami přetíženém a raději je opouštěl.

I obce zbavovaly se hospodářství, pronajímaly dvory své a naposled je i rozprodaly. Pak ovšem i obecní mlýny byly zbytečnou přítěží a přišly na buben. Také v Soběslavi.

R. 1773 dne 1. ledna prodala obec Panský mlýn Mariinu Vodičkovi¹⁹⁾ a to se vším příslušenstvím, t. j. se 4 složenými, 5 stoupami, pilou, polem na Zádušnici blíž domku Ant. Jungwirta pod 4 strychy, s trávníkem a řekou od jezu k mostu za 500 zl.

Mlynář byl povinen platiti obci úrok peněžitý i obilní, mlíti deputátní obilí zdarma a obecní slady za pivní marku, řezati na pile obecní špalky. Měřičné měl bráti dle pražské míry. Obec zavázala se stavěti na svůj groš jez, žlaby a hranici.

R. 1812 zemřel Martin Vodička a mlýn zdědil Josef Vodička²⁰⁾, jenž jej prodal po desíti letech (18. V. 1822) Václavu Hanzlovskému a jeho manželce Anně za 7120 zl. Od nich jej koupil 18. listopadu 1829 za 5200 zlatých Benedikt Milka, měšťan z Týna Vltavského²¹⁾. 4. června 1834 prodal Milka svůj mlýn mlynáři z Roudné Václavu Žižkovi a Magdaleně manželce jeho²²⁾ a to se vším příslušenstvím: 4 složenými, 5 stoupami, pilou, stodolou, maštalami, všemi mlýnskými potřebnostmi, kameny, slovem se vším, jak se to vše v inventáři sepsané vynachází, s ovocnou zahradou, polem na Zádušnici u domku

¹⁶⁾ Archiv Český XXII. 310. Griespekova instrukce 1588.

¹⁷⁾ Archiv Český XXII. 413. Instruk. na panstvích komorních.

¹⁸⁾ Arch. Soběsl. Rod Försterův.

¹⁹⁾ Liber contract. emphiteut. 1749, folio 41.

²⁰⁾ Táž kniha, folio 208.

²¹⁾ Táž kniha, folio 221.

²²⁾ Liber contr, emphiteut. 1746 fol. 241.

Karla Buzka, s trávnickem a kusem řeky pod jezem za 7200 zl. c. m. Manželé žižkovští zřekli se nároku, aby jim obec dovážela svými fůrami kámen, dříví a hřídele, obec pak se zřekla mlíčního, jež měl mlynář odevzdávati.

1. listopadu 1840 koupil od Václava Žižky Panský mlýn Václav Suchomel, měšťan tábořský, za 10.760 zl. c. m. Obci měl dávat roční plat (činže) 30 zl. ze mlýna, 5 zl. z pily, 5 zlatých z pole na Zádušnice a 5 zl. z koželužských stup. Obecní slad měl se mlít za pivní marku (30 mázů), ale obecní špalky měly se řezati zdarma. Měřičné bylo stanoveno staré, dle pražské míry: mlynář bere od strychu, když sám mele, 2 krejcary, když mleč mele, 1 kr. Obec nese náklad na jez, žlaby a hranici. Obec není povinna dáti fůry na dovoz kamene, hřídelů a dříví k mlýnu, zato mlynář nemusí odváděti mlíčné.

Václav Suchomel, „panský mlynář“, jak se mu ve mlýně říkalo, hospodařil tu přes 50 let a požívaje vážnosti a důvěry měšťanstva, byl volen do obecního zastupitelstva a městské rady.

Po jeho smrti koupil mlýn od jeho dědiců Jan Roháček 21. března 1895, ale již dne 23. března prodal jej Janu Dvořákovi.

Od něho dne 7. dubna 1910 koupil Panský mlýn Josef Steiniger se svou manželkou Pavlínou, za nichž zřízena tu nová moderní mlýnice. Staré mohutné zdívo ponecháno a na něm vybudováno poschodí. Mlýn je válcový, má 4 moderní složení na vodní pohon. Při stavbě nalezen byl velký plochý kámen (nyní u zadní podezdívky) s nápisem: W 1769 K, asi od některého z dřívějších majitelů Vodičků, Pila již poněkud zchátrala a užívá se jí jen pro domácí potřebu. V rohu přední zahrádky je malý, zděný altánek, též z doby Vodičků pocházející.

Původní starý mlýn před svým zbořením byl namalován a možno jej viděti na obraze v zasedací síni hospodářské záložny v Soběslavi.

Nyní se vybírá poplatek za mletí: 10 kg obilí a 2 kg promelku. Nynější majetník, ochotný a milý, rád udržuje ještě staré zvyky mlynářů. Přijde-li mlynářský pomocník, pozdraví :

„Pán Bůh dej zdraví, vzácný pane otče, zdvořile žádám o fedruňk“ (o podporu).

Přijde-li do kuchyně, pozdraví: „Pán Bůh dej zdraví, vzácná paní, zdvořile žádám něco od oběda“.

Krajánek, který žádá o nocleh, pozdraví:

„Pán Bůh dej zdraví, vzácný pane otče, zdvořile žádám za odpočinutí“.

Na západní straně mlýna na stěně nad vodou jest poznačeno čarami, kam až sáhala voda za velkých povodní. Nejvýše — asi 3 m nad normál — zaznamenáno je datum 6. IX. 1890, níže (o 1 m) 10. III. 1915 a třetí o málo níže 15. I. 1920.

Na štítě mlýna na straně západní je tento nápis:

ZALOŽENO

L. P. 1343

Věky minou v běhu časnosti,

Ty, ó Pane, jsi Bůh věčnosti.